

A SZÉKESFEHÉRVÁRI SZŰZ MÁRIA-PRÉPOSTSÁG TEMPLOMA

41, 52–53,
70–71, 79–81,
202–203,
210. kép

Havasi Krisztina

A székesfehérvári Szűz Mária-prépostságot és templomát a 10. század végétől fennállott székhely közelében I. (Szent) István király alapította saját temetkezőhelyként. A prépostság és temploma alapításától fogva *exempt* egyházként, közvetlenül az esztergomi érsek alá rendelt királyi kápolnaként (*capella propria*) működött. A templom a középkor folyamán a királykoronázások és királyi törvénynapok helyszíne, a királyi ereklyekincs és a koronázási jelvények (*insigniumok*) őrzője, István király és fia, Imre herceg szentté avatását (1083) követően pedig az országalapító szent király kultuszának központja, egyúttal az ország meghatározó uralkodói temetkezőhelye volt. Székesfehérvár (*Alba Regia*) ekképp az Árpád-kortól az érseki és királyi székhelynek is helyt adó Esztergom mellett az ország másik meghatározó egyházi és uralkodói központjává vált.

A török hódoltság idején pusztulásnak indult templom sorsát a lőportárnak használt épület 1601-ben bekövetkezett felrobbanása pecsételte meg. A maradványokat az újkor folyamán a városbeliek építőanyagként hordták szét. A romok iránt 1800 tájtól mutatkozott archeológiai érdeklődés, és ezzel párhuzamosan a területről előkerülő faragványok gyűjtése is megindult. Az együttes maradványait 1848-tól napjainkig régészeti kutatások sora hozta felszínre, a templom fennmaradt jelentős számú és a művészettörténeti értékelésének gerincét adó 11–16. századi faragványtöredékének kis része kiállításokon látható, nagy része azonban napjainkban is raktárakban, a közönség elől elzárva hever.

Kiemelkedő rangja miatt a középkori elbeszélőforrásokban is gyakran bazilikának nevezett épület alapításának pontos éve ismeretlen. Nagy valószínűséggel az 1010-es évek második felére tehető, s szoros összefüggésben állhatott a Fehérváron átvezető jeruzsálemi zarándokút 1018 körüli megnyitásával. Noha több történeti támpont is ismert, a 11. századi építkezések menetét, periódusait illetően számos a lezáratlan probléma. Bizonyos, hogy István 1031-ben megkoronázott és még ugyanezen évben várat-

lanul elhunyt fiát a templom keleti részén, a szentély közelében, a déli pillérsor vonalában temették el. A másik nagyon fontos forrás az Árpád-kor folyamán – feltehetőleg III. Béla uralkodása alatt (1172–1196) palástta alakított és a koronázási ornátus részévé tett – miseruha (*casula*), István és Gizella személyes donációja a fehérvári egyház számára. A *casula* hímzett felirata nemcsak a megadományozott fehérvári egyházat, hanem az adományozás évét (1031) is megnevezi. Mindez a templom, legalábbis a keleti részeinek, szentélyszakaszának liturgikus használatbavételére, egyúttal ezen részek építkezésének előrehaladott voltára utal 1031 táján. 1038-ban, a főhajó közepén, a kórus előtt – *in medio ecclesiae* – temették el István királyt. A forrásokból tudható, hogy előtte fel kellett szentelni a templomot, amiből arra lehet következtetni, hogy az még nem lehetett teljesen kész. Kérdéses, hogy az István-kori épület befejezésére mikor kerülhetett sor. István király és Imre herceg 1083-as szentté avatása táján már valószínűleg újabb, elsősorban a belsőt és a temetkezések környezetét érintő munkák folyhattak. A 11. századi épület maradványain sok esetben régészeti módszerekkel is nagyon nehéz e két meghatározó, egymást követő – s az sem kizárt, hogy egybeérő – periódus szétválasztása. A csupán stíluskritikai eszközökkel elemezhető korai faragványtöredékek esetében ez a dilemma – vagyis, hogy azok az István-kori, illetve a szentté avatás korabeli épület emlékét képviselhetik-e – még inkább kitűnik.

A korai, 11. századi templom régészeti feltárások során megismert alapfalai és csekély felmenő maradványai hatalmas, háromhajós, bazilikális elrendezésű épületről vallanak. Főhajójának keleti vége félköríves alaprajzú apszissal záródott, a főapszis külsején lizénás faltagolás maradványai láthatók. A mellékhajók keleti végeit egy-egy négyzetes alaprajzú, masszív alapfalai alapján egykor valószínűleg többszintes, toronyként megjelenő épületrész (keleti toronypár) foglalta el. Funkciójukat a prépostsági templomnak a királyi kincstár, ereklyekincsek, illetve a koronázá-

XXXII–XL. kép

41. kép

si jelvények őrzésében betöltött szerepe magyarázhatja. A 11. századi épület támaszrendszere nehezen rekonstruálható, mivel fő és mellékhajókat elválasztó támaszsornak csupán a sávalapozása került elő. A kutatás inkább hasáb alakú támaszokat valószínűsít, de a korai padló fölött egyes helyeken gránit oszlopokból származó kis méretű töredékek – talán első sorban a templom nyugati részén – oszlopok alkalmazását sem zárják ki. Az apszis előtt a főhajó keleti részén a maradványok enyhén megemelt, négyzetes alaprajzú kórust rajzolnak ki, melynek nyugati oldala előtt, a déli pillérsorral összefüggésben oszlopok által hordott kisépítészeti alkotás (*ambo?*) nyomai kerültek elő. Ezt, valamint a nyugati oldala előtt, a főhajó közepén állott, s a szentté avatás után kultuszhelyé kibővített királysírt márványból és tegulákból alkotott polikróm (*opus sectile*) díszpadló övezte, míg a korai templom többi részén terazzo burkolat maradványai kerültek elő. A templom nyugati részét a háromhajós, bazilikális hosszháznál komplexebb térszervezésű, többszintes elrendezésű nyugati építmény foglalta el. Ennek korai támaszai közül a nyugati építmény délnyugati oldalterének tengelyében egy kiskvaderekből falazott, masszív, négykaréjos alaprajzú pillér ismert. A 11. századi épület csekély felmenő maradványai (főapszis, nyugati építmény) faragott kő kvaderekből emelt épületről vallanak, a falazatban több helyen provinciális római kori faragványok másodlagos felhasználása figyelhető meg. Római kori faragványok felhasználása más összefüggésben is tetten érhető. A 11. századi kőfaragványok, padlótöredékek között, átfaragott római darabok is találhatóak. És római kori az a szarkofág is, amelyet a szentté avatás(ok) kapcsán átfaragtak, s az a királyi sírhely köré kiépített kultuszhely részeként az oltárra emelt uralkodó (egyes vélemények szerint esetleg a herceg) ereklyeszarkofágja lett. Szintén egy pannóniai antik épületből származhattak azok a nagy méretű gránit oszloptörzsek, melyek közül több ma is látható a romterületen, és melyeket a korábbi kutatás a 11. századi templom oszlopos támaszaival hozott összefüggésbe. Közülük egy *in situ*, a templom déli fala közelében került elő, ennek középkori fennállása, *spolium*ként való felhasználása régészetileg is igazolható. A szarkofág mellett fennmaradt szalagfonatos, palmattás ornamentikájú kőfaragványok, és finomabb márványfaragványok leginkább a belsőépítésze-

52–53. kép

ti díszről, valamint a legkorábbi fennmaradt padlóról vallanak, a késő középkori átépítések maradványaiból előkerült színes és aranyalapú mozaikszemek, köztük kisebb ornamentális részletek és egy napjainkra elveszett arctöredék pedig egykor falat (főapszis?) ékesítő mozaikra utalnak.

Jelen tudásunk szerint a 12. század folyamán épülhetett ki (régészetileg itt is több periódus nyoma észlelhető) a bazilika déli oldala mellett a káptalani kerengő. Kevés felmenő részlete a mellvédzőna vakívsoros faltagolását, illetve vörösmárvány könyöklőlapjait őrzi. Szintén ebben az időszakban épült két félköríves apszissal záródó kápolna a templom délkeleti tornya mellett – valószínűleg szintén a kerengő részeként. A kápolnapár északi tagjának apszisán mutatkozó egyszerű hengertagos faltagolás formai jegyei leginkább a 12. század első felére vallanak. A 12. században a bazilika belső terében is átépítésekre került sor. A 11. századi épület hosszházának támaszsora támváltásos rendszerben alakulhatott át. A déli oldalon fennmaradt lábazati részletek nyomán két-két hasáb alakú pillért, egy-egy erőteljesebb, oldalain féloszlopokkal bővített („négykaréjos” keresztmetszetű) pillér váltott, amelyek haránt irányú áthidalásokra utalnak. Ezen tagoltabb pillérpár a kórus nyugati vonalában a diadalív szerepét is betölthette. E pillérekhez biztosan köthető részletformák híján a hosszház 12. századi átépítésének datálása kérdéses. Részint rokon támaszrendszer és pillérformák a 12. század elejétől (újja)épülő pécsi székesegyházból idézhetőek, míg az újjáépített pillérekkel összefüggő padlót a 12. század végétől divatba jött vörösmárvánnyal burkolták. De ismertek olyan keveréklényekkel és akantuszlevelekkel díszített, hasáb alakú pillérekhez utalható fejezetek, valamint ezekkel összefüggő, részben venetói eredetű ornamentikát is felvonultató fülkeívek töredékei, melyeket a kutatás a 12. század első felére helyez, az építkezéseket elsősorban Kálmán királyhoz kötve. Az átépítés(ek) datálásának egyik támpontja Fehérváron a déli mellékhajó keleti részén a négykaréjos pillér vonalában elő került két, vörösmárvány sírláda, amely III. Béla király és első felesége, Châtillon (Antiochiai) Anna mellékletekkel ellátott temetkezésének adott helyt. Újabban a mellékletek nyomán a sírban eltemetett uralkodó azonosítását illetően kételemek merültek fel, és III. Béla helyett I. (Könyves)

71. kép

Kálmán király sírjaként való meghatározás lehetősége is felvetődött, amely a kutatásban erősen vitatott.

Mindez nemcsak az uralkodópárral sírba helyezett *insignium*ok, hanem a bazilika 12. századi átépítését és művészettörténeti megítélését is jelentősen érintő kérdés. A 12. századból több, az épülethez köthető faragványegyüttes ismert, azonban esetenként ezek közelebbi datálása és lokalizálása is bizonytalan. Az egyik legbiztosabb csoport a nyugati építményből a főhajóba vezető monumentális kapuzathoz és nagy valószínűséggel a kaput befoglaló előcsarnokhoz köthető. A gazdagon faragott növényi ornamentikával borított bélétes kapuzat ikonográfiája szárköveinek ábrázolása (orans tartású Mária és apostolok) szerint a Mennybemenetelre utalhatott. E portált az 1150-es és 1170-es évek közé helyezi a kutatás, hatása és műhelyének tevékenysége a közeli Jásd, egykori bencés apátságának kapuján is kimutatható. A faragványok újabb vizsgálata során felmerült, hogy a kapu körével rokon ornamentikájú darabok pedig a Szent István-sír 12. századi építményéhez lennének köthetők. A fehérvári kaput szoros stílus- és műhelykapcsolatok fűzik a pécsi székesegyház Szent Kereszt-oltárának faragott díszéhez. Hozzátevé, hogy a stílusukban venetói vonatkozású, korábbi 12. századi faragványcsoportnak is vannak pécsi vonatkozásai. Az újabb kutatások szerint a korábbi 12. századi – sakktáblás, palmettás – faragványcsoport, amely árkádívek sorozatából és falburkolatba illeszkedő állatalakos tondók és kereszt töredékeiből áll, a 12. század első évtizedeihez, leginkább Kálmán korához lenne köthető, felvetődött összefüggésük a kanonoki kórus és a Szent Imre-sír homlokzati díszével is.

A 13. század utolsó és a 14. század első évtizedei között több tűzvész is pusztította az épületet (1289, 1318, 1327). Ezen tűzvészekkel összefüggésben a források I. Károly alatt újabb építkezésekről szólnak. Emellett a bazilika átépítése és megújítása minden bizonnyal szoros összefüggésben állhatott azzal is, hogy Károly a 13. században megszakadó hagyományt felújítva, a szentté avatott első király közelében kívánt temetkezni, mintegy az Árpádokat ekkor felváltó Anjou-ház legitimitást és a kontinuitást is hangsúlyozva.

A kora Anjou-korban a 12. századi pilléreket megvastagították, de a főhajó nagy feszávolsága miatt vitatott, hogy annak beboltozására is sor

került-e. A főhajó felől a pillérekhez a későbbiekben épített bővítmények koráról – Anjou-kor vagy 15. század vége – és az épület ezzel járó beboltozásáról megoszlik a kutatók véleménye. Az új pillérekkel összefüggésben magasabb szinten, új vörösmárvány padlóburkolat váltotta fel az Árpád-korit. A templom átépítéseihez és beboltozásához kapcsolódó külső támrendszer elemei az átadások révén elsősorban a déli oldalon ismertek. Az épülettől távolabb feltárt három alapozást a kutatók többsége az Anjou-kori támivalapoknak tartja, két támpillér és két, a templomfalnak futó, nagy méretű alapozás bizonyosan 15. századi.

Az Anjou-sírkápolna (Szent Katalin-kápolna) helyét az utóbbi két évtized régészeti kutatása tisztázta: a téglány alaprajzú kápolna a déli mellékhajó keleti szakaszai mellett – a Szent Imre-sír vonalában – állott. A sírkápolnát a források szerint I. (Nagy) Lajos király alapította, amelyet az 1370-es évekre helyez a kutatás. Szintén az 1370-es évekre, esetleg az 1380-as évek elejére vall az a két kiemelkedő kvalitású, alakos vörösmárvány szarkofágfedlap (és az ezekhez kapcsolódó további figurális és architektonikus töredékek), amelyek I. (Nagy) Lajos király és lánya, Katalin hercegnő (1370–1378) síremlékével hozhatók összefüggésbe. Az Anjou-kortól figyelhető meg, hogy a prépostági templom az uralkodói mellett főúri temetkezéseknek is helyt adott. Erre utal Drugeth Fülöp nádornak (†1327) a templom területén előkerült pecsétgyűrűje, valamint többek között Stiborici (I.) Stibor (†1414) és Marczali Miklós (†1413) erdélyi vajdák sírköveinek töredékei. A Zsigmond-kor bazilikát érintő építkezése szintén főúri temetkezéshez köthető: a még Árpád-kori formájában fennálló nyugati részen az 1420-as években Filippo Scolari (†1426) építtetett új tornyot, benne Szent Fülöp, Szent Jakab és Szent László király tiszteletére kápolnát létrehozva. A templomot érintő utolsó nagy átépítés a szintén Fehérvárra temetkező Hunyadi Mátyás királyhoz fűzhető. A források és az maradványok tanúsága szerint az 1480-as években a román kori főapszist és keleti tornyokat visszabontva, a templomot kelet felé monumentális, késő gótikus stílusban emelt szentéllyel bővítette. A hajópillérek megerősítései és a fennmaradt boltozati bordák töredékei pedig arra utalhatnak, hogy az új szentéllyel összefüggésben a „régí” hosszában is új boltozat építését tervezhették.

79–81. kép

82. kép

83–85. kép

202–203,
210. kép

Bibliográfia

- HENSZLMANN Imre: *A székes-fehérvári ásatások eredménye*. Pest 1864.
- DERCSÉNYI Dezső: A székesfehérvári királyi bazilika kőfaragványai. In: *Emlékkönyv Gerevich Tibor születésének hatvanadik évfordulójára*. Budapest 1942, 25–42.
- DERCSÉNYI Dezső: *A székesfehérvári királyi bazilika*. Budapest 1943.
- TÓTH Melinda: *Árpád-kori falfestészet*. Budapest 1974.
- ENGEL Pál: Temetkezések a középkori székesfehérvári bazilikában. *Századok* 121 (1987) 613–637.
- KRALOVÁNSZKY Alán: Szent István király székesfehérvári sírjának és kultuszhelyének kérdése. In: GLATZ Ferenc – KARDOS József (szerk.): *Szent István és kora*. Budapest 1988, 166–172.
- TÓTH Melinda: A művészet Szent István korában. In: GLATZ Ferenc – KARDOS József (szerk.): *Szent István és kora*. Budapest 1988, 113–132.
- KRALOVÁNSZKY Alán: Szent István király székesfehérvári sírja és kultuszhelye. *Folia Archaeologica* 40 (1989) 155–173.
- TÓTH Sándor: Két kapuzat: Székesfehérvár, Jásd. In: MIKÓ Árpád – TAKÁCS Imre (szerk.): *Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Kiáll. kat. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest 1994, 115–122.
- TÓTH Sándor: A székesfehérvári szarkofág és köre. In: MIKÓ, Árpád – TAKÁCS, Imre (szerk.): *Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Kiáll. kat. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest 1994, 82–86.
- SZABÓ Zoltán: A szentté avatott Imre herceg kultuszhelyének kérdése a székesfehérvári prépostság Nagyboldogasszony templomában. *Műemlékvédelmi Szemle* 6/2 (1996) 5–52.
- KOVÁCS Éva: A székesfehérvári királyi bazilika kincsei. In: KOVÁCS Éva: *Species, modus, ordo. Válogatott tanulmányok*. Budapest 1998, 105–111.
- KOVÁCS Éva: III. Béla és Antiochiai Anna halotti jelvényei. In: KOVÁCS Éva: *Species, modus, ordo. Válogatott tanulmányok*. Budapest 1998, 116–135.
- BICZÓ, Piroska: Das Marienstift Stuhlweißenburg (Székesfehérvár). In: WIECZOREK, Alfred – HINZ, Hans-Martin (hg.): *Europas Mitte um 1000*. Stuttgart 2000, II. 621–624.
- MAROSI, Ernő: Das Grab des heiligen Stephan in Stuhlweißenburg (Székesfehérvár). In: WIECZOREK, Alfred – HINZ, Hans-Martin (hg.): *Europas Mitte um 1000*. Stuttgart 2000, II. 625–627.
- MAROSI Ernő: „Quam qui vidit, testimonium veritati verbum nostrorum perhibet”. Megjegyzések Szent István prépostsági templomának képéhez elbeszélő forrásainkban. In: PITI Ferenc (szerk.): „Magyaroknak eleiről”. *Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendő Makk Ferenc tiszteletére*. Szeged 2000, 349–363.
- BICZÓ, Piroska: Archäologische Beobachtungen zur Baugeschichte der Stiftskirche Unserer Lieben Frau zu Székesfehérvár. *Acta Historiae Artium* 42 (2001) 283–295.
- BICZÓ Piroska: A prépostsági templom déli oldalán feltárt gótikus kápolna. In: DEÁK Zoltán (szerk.): *Magyar királyi és főrendi síremlékek. Gótikus, baldachinos síremlékek a középkori Magyarországon*. Budapest 2004, 48–57.
- BARTOS György – BICZÓ Piroska – BUZÁS Gergely – LÖVEI Pál – MENTÉNYI Klára – TÓTH Melinda: „Örvendezz királyi város...” *A Szűz Mária-prépostság és temploma*. Székesfehérvár 2004.
- PAPP Szilárd: *A királyi udvar építkezései Magyarországon 1480–1515*. Budapest 2005, 21–31, 161–173.
- TÓTH Endre: III. Béla vagy Kálmán? (A székesfehérvári királysír azonosításáról). *Folia Archaeologica* 52 (2005–2006) 141–159.
- BARTOS György: A Szent Imre sírról. In: KERNY Terézia (szerk.): *Szent Imre 1000 éve*. Multimédiás DVD ROM a székesfehérvári milleniumi emlékévé és kiállítás dokumentumairól. Székesfehérvár 2007.
- BUBRYÁK Orsolya: „E meditulo basilicae erutum”? Megjegyzések a Szent István szarkofág provenienciájához. *Ars Hungarica* 35 (2007) 5–28.
- SZABÓ Zoltán: Szent Imre sírja és kultuszhelye. In: KERNY Terézia – SMOHAY András (szerk.): *Szent Imre 1000 éve. Tanulmányok Szent Imre tiszteletére, születésének 1000. évfordulója alkalmából*. Székesfehérvár 2007, 37–44.

- TÓTH Sándor: Kálmán király és a bordás keresztboltozat. *Művészettörténeti Értesítő* 56 (2007) 1–28.
- TÓTH Endre: In paradisum deducant te angeli... (A székesfehérvári szarkofágról). *Alba Regia* 36 (2007) 107–164.
- TÓTH Sándor: Szent István-szarkofág. (Sírláda és két fedéltöredék). *Ars Hungarica* 35 (2007) 29–50.
- TÓTH Sándor: Székesfehérvár: a nagy pillérfőrészek és stíluskörük. In: TÓTH Sándor: *Román kori kőfaragványok a Magyar Nemzeti Galéria Régi Magyar Gyűjteményében*. A Magyar Nemzeti Galéria szakkatalógusai I/1. Budapest 2010, 67–84.
- BICZÓ Piroska: A székesfehérvári királyi bazilika régészeti ásatásainak újabb eredményei. In: BENKŐ Elek – KOVÁCS Gyöngyi (szerk.): *A középkor és kora újkor régészete Magyarországon, I.* Budapest 2010, 315–332.
- TÓTH Sándor: *Román kori kőfaragványok a Magyar Nemzeti Galéria Régi Magyar Gyűjteményében*. A Magyar Nemzeti Galéria szakkatalógusai I/1. Budapest 2010.
- BICZÓ, Piroska: Das königliche Marienstift zu Székesfehérvár im Lichte der neueren Grabungen. *Acta Historiae Artium* 52 (2011) 5–29.
- BICZÓ Piroska: A székesfehérvári Szűz Mária-prépostsági templom déli oldalának régészeti feltárása. In: KERNY Terézia – SMOHAY András (szerk.): *Károly Róbert és Székesfehérvár*. Magyar királyok és Székesfehérvár II. Székesfehérvár 2011, 139–170.
- LŐVEI Pál: A székesfehérvári Anjou-síremlékek az újabb töredékek tükrében. In: KERNY Terézia – SMOHAY András (szerk.): *Károly Róbert és Székesfehérvár*. Magyar királyok és Székesfehérvár II. Székesfehérvár 2011, 171–187.
- LŐVEI, Pál: Über neuentdeckte Fragmente der Anjou-Grabmäler in Székesfehérvár. *Acta Historiae Artium* 52 (2011) 149–173.
- MENTÉNYI, Klára: Romanische Steinmetzarbeiten der Stiftskirche der Jungfrau Maria in Székesfehérvár (Die Geschichte de Skulpturen im 19. Jahrhundert). *Acta Historiae Artium* 52 (2011) 31–148.
- MENTÉNYI Klára: Gondolatok egy 12. századi székesfehérvári faragványcsoportról. In: BENKŐ Elek – OROSZ Krisztina (szerk.): *In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén”*. Budapest 2015, 325–359.
- KERNY Terézia – SMOHAY András (szerk.): *István, a szent király*. Székesfehérvár 2013, 298–302. Kat. 13–16. (Bartos György)
- BICZÓ Piroska: Szent István sírja a székesfehérvári Szűz Mária-prépostság templomában. In: BENKŐ Elek – OROSZ Krisztina (szerk.): *In medio regni Hungariae. Régészeti, művészettörténeti és történeti kutatások „az ország közepén”*. Budapest 2015, 299–323.
- ZSOLDOS Attila – THOROCZKAY Gábor – KISS Gergely: *Székesfehérvár története az Árpád-korban*. Székesfehérvár története, I. Székesfehérvár 2016.
- BICZÓ Piroska: III. Béla király és Anna királyné vörösmárvány sírlapjairól. In: RIDOVICS Anna – BAJNÓCZI Bernadett – DÁGI Mariann – LŐVEI Pál (szerk.): *Interdiszciplinaritás. Archeometriai, régészeti és művészettörténeti tanulmányok Tóth Mária tiszteletére*. Budapest 2017, 117–130.
- HAVASI Krisztina: Bevezető a székesfehérvári „királyi bazilika” 11. századi márványfaragványainak anyagvizsgálata elé. In: RIDOVICS Anna – BAJNÓCZI Bernadett – DÁGI Mariann – LŐVEI Pál (szerk.): *Interdiszciplinaritás. Archeometriai, régészeti és művészettörténeti tanulmányok Tóth Mária tiszteletére*. Budapest 2017, 99–115.
- MENTÉNYI Klára: „Columna lapidea” A székesfehérvári gránitoszlopokról. In: RIDOVICS Anna – BAJNÓCZI Bernadett – DÁGI Mariann – LŐVEI Pál (szerk.): *Interdiszciplinaritás. Archeometriai, régészeti és művészettörténeti tanulmányok Tóth Mária tiszteletére*. Budapest 2017, 131–153.
- MAROSI Ernő: Művészet Székesfehérváron Szent László korában. In: KERNY Terézia – MIKÓ Árpád – SMOHAY András (szerk.): *Szent László kora és kultusza*. Székesfehérvár 2019, 34–49.
- MENTÉNYI Klára: A székesfehérvári Szűz Mária prépostsági templom átépítése a 12. században. Kísérlet a fennmaradt román kori kőfaragványok rendszerezésére. In: TAKÁCS Imre (szerk.): *Művészettörténeti tanulmányok Tóth Sándor emlékére*. Budapest 2019, 11–42.